

Pärnu Linnavalitsus

Haridusosakond

**KAASAVA HARIDUSE RAKENDAMISE PÕHIMÕTTED PÄRNU LINNA
HARIDUSASUTUSTES**

Pärnu 2019

Töörühma koosseis:

Varje Tipp (SWOT-analüüsi protsessi juht), Urve Krause, Pille Tahker, Liilia Oberg, Eevi Palu, Liina Õmblus, Kaja Tammetalu, Kirstina Moissejenko, Pille Õis, Kirsti Talu, Marju Danziger, Kersti Kesküla, Rita Luhaoja, Lea Mardik, Kersti Nõupuu, Kristi Virula, Marga Napp, Marju Trumsi, Kaire Jakobson, Evelin Tormilind, Ene Täht, Katrin Markii, Kadri Rebane, Reine Tapp, Virve Laube, Helke Heinmets, Gädy Rohelsaar.

Suur tänu panuse eest Jaana Kokkile, Kadri Haavandile, Karin Kurvitsale, Airi Brobergile, Kristiina Kuntole ja lastevanemate SWOT-analüüsi grupis osalenutele.

Töörühma juht: Terje Jürivete

Toimetaja: Veste Roosaar

SISUKORD

1. KAASAVA HARIDUSE PÕHIMÕTETE KIRJELDAMISE VAJADUS JA EESMÄRK	1
2. VARAJANE MÄRKAMINE, ÜLEMINEK JÄRGMISTELE HARIDUSTASEMETELE	2
JA TÖÖTURULE	
2.1. Üleminek lasteaiast kooli	4
2.2. Üleminek põhikoolist kutsekooli	5
2.3. HEV-noore sisenemine tööturule	5
3. KAASAVA HARIDUSE PÕHIMÕTETE RAKENDAMINE	6
3.1. Alusharidus	6
3.2. Põhiharidus	7
3.3. Keskharidus	8
3.4. Kutseharidus	9
3.5. Noorsootöö ja huviharidus	10
4. ANDEKUSE TOETAMINE	11
5. KOOSTÖÖ KAASAVA HARIDUSE PÕHIMÕTETE ELLUVIIMISEL	12
6. PROFESSIONAALSED ÕPETAJAD JA TUGIMEESKOND	14
7. KAASAVA HARIDUSE PÕHIMÕTETE ELLURAKENDAMISEKS VAJALIKUD	
PARENDUSTEGEVUSED	15

1. KAASAVA HARIDUSE PÕHIMÕTETE KIRJELDAMISE VAJADUS JA EESMÄRK

2018. aasta veebruaris muudeti põhikooli- ja gümnaasiumiseadust, mille eesmärgiks on luua õpilastele võimalused saada senisest komplektsemat tuge hariduse omandamisel, anda koolidele laiem teadmine õpilaste vajadustest, mille kirjeldus peab selguma kooliväliste nõustamismeeskondade poolt väljastatud soovitudest.

2010. aastal kehtima hakanud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses määratleti haridusliku erivajadusega (edaspidi HEV) õpilase definitsioon ja sätestati kaasava hariduse põhimõtted. 2016. aastal tellis Haridus- ja Teadusministeerium uuringu "[Haridusliku erivajadusega õpilaste kaasava hariduskorralduse ja sellega seotud meetmete tõhusus](#)" eesmärgiga selgitada välja, kuidas senine riiklik hariduspoliitika toetab HEV õpilaste hariduslikku ja sotsiaalset kaasamist ning õpitulemuste saavutamist. Uuringu tulemused osutasid mitmetele olulistele kitsaskohtadele HEV õpilaste õppekorralduses.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise eesmärgiks oli neid esiletoodud probleeme ja kitsaskohti lahendada ning sõnastada üldhariduskoolides tuge vajavatele õpilastele õppe korraldamise põhimõtted:

- õppe korraldamisel lähtutakse kaasava hariduse põhimõttest, mille kohaselt üldjuhul õpivad HEV õpilased elukohajärgse kooli tavaklassis;
- spetsiifilist õppekorraldust ja ressursimahukaid tugiteenuseid vajavatele õpilastele võib moodustada kvaliteetse eriõppe kättesaadavuseks osa-ajalisi või täisajalisi väiksema arvuga õpilaste klasse ja rühmi, tagades nende sotsiaalse kaasatuse kogukonda.

Lisaks haridusliku erivajadusega õpilaste õppekorraldust puudutava regulatsiooni muutmisele põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses muudeti ka koolieelse lasteasutuse seaduse asjakohast paragrahvi (§ 14), mis näeb ette regulatsiooni haridusliku erivajadusega laste õppekorralduse kohta koolieelsetes lasteasutustes. Eesti elukestva õppe strateegia 2020 üldharidusprogrammi alusel toetab alushariduse omandamine lapse füüsilist, vaimset, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut ning annab teadmised ja oskused kooliõpingute alustamiseks. [Alusharidus toetab laste õppimist takistavate probleemide varajast märkamist ja lapse individuaalset arengut.](#)

Kaasav haridus on koos ühiskonnaga kasvanud väärtushinnang, mis põhineb eetilistel printsiipidel, mille kohaselt peab igal õppijal olema võimalus kvaliteetse hariduse omandamiseks kodulähedases lasteaias või koolis koos oma eakaaslastega.

Haridustee kujundamisel on läbivateks märksõnadeks heaolu, õmblusteta haridus, väärtuskasvatus, toimevõimekus, koolikultuur, õppija ja õpetaja partnerlus ja muutuv õpetaja roll.

Kaasavast haridusest saame rääkida siis, kui on olemas võimalused ja kindlustatakse HEV õpilaste osalemine õppeprotsessis. Võimalused tähendavad, et haridusasutuse õppetegevuses on loodud tingimused HEV õpilaste õpetamiseks ja osalemine tähendab, et jälgitakse, et HEV õpilased ei jääks tähelepanuta, vaid lülitatakse õppeprotsessi nende võimete kohaselt, erinevaid meetodeid kasutades. HEV õpilaste kodulähedases koolis õppimise võimaldamine eeldab vastavate tingimuste loomist.

Pärnu linna haridusvõrku kuuluvad nii [lasteaiad, lastehoiud](#) kui ka [üldharidus-, era- ja huvikoolid ning kutse- ja kõrgkoolid](#).

EHISE andmetel õppis 2018/2019. õppeaastal Pärnu linna koolides 7259 õpilast, neist 1526 vajas mingisugust abi õppetöös (21% kogu õpilaste arvust);

lasteaedades käis 2688 last, neist erirühmades 122 last (4,5% lasteaedades käivatest lastest).

Kaasamise teema tähtsustumine on tekitanud Pärnu linna haridusasutustes hulga arutelusid ja mõttetalguid. Et kõik Pärnu linna haridustöötajad mõistaksid toimuvat ühtemoodi ja et töö koolides ja lasteaedades oleks jätkuvalt tulemuslik, tekkis vajadus moodustada töörühm, kes vaataks üle senised kaasava hariduse rakendamise põhimõtted ja kokkulepped ning teeks ettepanekuid olemasoleva süsteemi täiustamiseks.

Pärnu linna haridusasutusi hõlmava kaasava hariduse põhimõtete süsteemi eesmärk on sidusa kaasava hariduse süsteemi toimimine, mis tagab kõigile lastele ja noortele sobivad võimalused võimetekohase hariduse omandamiseks.

Käesolev kaasava hariduse põhimõtete kirjeldus on Pärnu linna haridusasutuste ja tugiteenuseid pakkuvate organisatsioonide ühiskondlik kokkulepe ning põhineb Eesti Vabariigi seadusandlusel, kaasava hariduse rakendamise SWOT-analüüsil ja Pärnu linna haridusvõrgu korraldamise traditsioonidel.

2. VARAJANE MÄRKAMINE, ÜLEMINEK JÄRGMISELE HARIDUSTASEMELE JA TÖÖTURULE

Kontseptsiooni koostamise töörühm sõnastas kaasava hariduse mõiste järgmiselt:

Igal lapsel on õigus saada jõukohast õpetust talle sobivas õpi- ja kasvukeskkonnas sõltumata tema elukohast, sotsiaalsest, kultuurilisest, tervislikust ja hariduslikust erivajadusest (väärtuskasvatus, eriarde leidmine, toetamine ja jõustamine).

Hariduslikud erivajadused avalduvad õppimisel ja toimetulekul õppekeskkonnas ning annavad märku sellest, et õppija vajab teatud kohandusi, et teistega võrdselt osaleda ja nõutud tulemusi saavutada. Haridusliku erivajadusega õpilane erineb oma võimetelt, taustalt ja isiksuseomaduselt sedavõrd, et nende õppimisvajadusi on raske rahuldada harjumuspäraselt ja kergesti kättesaadaval viisil. Seega on võimalike arenguprobleemide või ka andekuse õigeaegne märkamine ja toe pakkumine on lapse arengu seisukohalt ülioluline.

Lastel ei pruugi olla erivajadus (sh andekus) selgelt väljendunud, sellest tulenevalt on haridusasutustel koostöös lapsevanemaga väga oluline roll erivajaduse märkamisel ning parima last toetava lahenduse/toe leidmisel.

Võib väita, et Pärnu linnas on varase märkamise korraldamise süsteem, on toimiv süsteem tuge vajava lapse õpetamisel nii lasteaias kui koolis.

Nagu iga süsteem, vajab ka kaasava hariduse süsteem aeg-ajalt korrastamist, uute eesmärkide seadmist ja tegevuste ülevaatamist. Peab nentima, et tihti ei jää puudu haridustöötajate ja lastevanemate heast tahtest, küll aga ressurssidest (spetsialistid, ruumid, rahaline toetus), tunda annab meetmete vähesus keeruliste abivajajate puhul (spetsiifilised ravi- või miljööteraapia kodud, õpikeskus, teraapiate vähene võimalus jms).

Üleminek ühelt haridustasemelt teisele (lasteaiast põhikooli, põhikoolist kutsekooli või gümnaasiumisse/keskkooli, kõrgkooli ja tööturule) on teema, mis paneb muretsema nii haridustöötajaid kui lapsevanemaid. Sujuva ülemineku korraldamisel on oluline lastevanemate, eri haridustasemete töötajate, tugispetsialistide, koolipidaja ja riigi koostöö.

Ka teised noortega tegelevad asutused, nagu huvikoolid, Noorte Tugila ja noortekeskused, saavad olla abiks märkamisel ning lapsevanematele ja teistele noorega töötavatele spetsialistidele jagada tähelepanekuid noore kohta (kuidas ta noortekeskuses rühmas tegutseb, milles rohkem silma paistab, milles osav on jne).

Hetkel hindavad nii Pärnu linna haridustöötajad kui lapsevanemad üleminekut ühelt haridustasemelt järgmisele või tööturule üsna pingutust ja järjekindlust nõudvaks.

Tuge vajavate laste vanemate kaasava hariduse SWOT-kokkuvõtte tõi välja järgmise:

- varajane märkamine peaks algama juba lasteaias, sõimeeas;
- infot HEV-lapse/noore võimaluste kohta on vähe, vaja on pidevalt täienevat ja uuenevat infopanka;
- individuaalne ja vajadusest lähtuv süsteemne karjäärinõustamine üldhariduskoolides on vajalik alates II kooliastmest;
- kutseõppes võiks koostöös üldhariduskoolidega võtta kasutusele üleminekuplaanid HEV-õppijate toetamiseks ja sujuvaks üleminekuks;
- põhikoolist gümnaasiumisse liikumine on HEV-õpilastel võimatu või väga keeruline, HEV-õpilasi on vaja gümnaasiumis ja kutseõppes toetada;
- HEV-õpilased vajavad eelkutseõpet ja kutsevalikuaastat, eriti kohaliku kutsekooli pakutavaid võimalusi;
- HEV-lapse praktilisi oskusi kooskõlas tema andekusega annaks arendada näiteks koostöös huviharidusega või koostöös ettevõtetega projektitöös - see toetaks tema tulevast konkurentsivõimekust tööturul;
- kui põhikool saab lõpetatud, siis ei tea, mis edasi saab;
- kutseõppe lõpetanud HEV-õppija ei leia tihti erialast/jõukohast tööd.

2.1. Üleminek lasteaiast kooli

Lapse kooliks ettevalmistamine algab juba söimerühmas.

Viimane lasteaia-aasta on olulise tähtsusega, erilise tähelepanu all on juba lasteaias tuge vajanud lapsed (sh erirühmades käivad lapsed).

Lasteaiad korraldavad lastele viimasel õppeaastal õppekäike läheduses asuvatesse põhikoolidesse.

Peale igapäevase õppe- ja kasvatustöö korraldatakse koolivalmiduse hindamiseks arengumänge. Laste arengut jälgitakse pidevalt ja toimuvad arenguveestlused. Laps saab lasteaiast lahkudes kaasa koolivalmiduskaardi.

Kaardil kirjeldatakse lapse pädevusi ja valmisolekut kooliks, tema tugevusi ja arendamist vajavaid külgi ning kajastatakse lasteasutuses osutatud tugiteenuseid ja osapoolte koostööd eri asutustega.

Koolivalmiduskaart on õpetajatele suureks abiks lapse arengu toetamisel. [Koolieelse lasteasutuse seadus](#) näeb ette, et vanem esitab koolivalmiduskaardi kooli, kus laps asub täitma koolikohustust. (Koolieelse lasteasutuse seadus § 16 lg 5).

Vajadusel soovitatakse lasteaiast sobiva õppevormi ja/või toe ja/või koolikohustuse edasilükkamise määramiseks pöörduda SA Innove Rajaleidja keskuse poole.

Keskuse spetsialistid nõustavad peret, kooliväline nõustamiskomisjon annab vajadusel lapsele soovitud koolikohustuse edasilükkamiseks, eriklassis õppimiseks või soovitud tugimeetmete kasutamiseks õppetöös.

Tuge vajavate laste vanemad, kes on saanud Rajaleidja koolivälise nõustamismeeskonna soovitud, kohtuvad juba kevadel lapse tulevase kooli HEVKO (hariduslike erivajadustega õpilaste õppe koordineerija koolis) ja klassijuhatajaga, et leppida kokku vajalikud tegevused HEV-lapse sujuvamaks üleminekuks kooli.

Koolipidaja informeerib lasteaias viimast aastat käivate laste vanemaid Pärnu haridusteenuste haldamissüsteemi kasutamisest ([ARNO](#)), kutsudes kokku piirkondlikke koosolekuid. Koosolekutel jagatakse infot lapse 1. klassi registreerimise ja teiste haridusteenuste kasutamise (huvikoolis osalemine, väljaarvamine õppeasutusest jms) kohta.

2.2. Üleminek põhikoolist kutsekooli

Pärnumaa Kutsehariduskeskus nõustab sisseastujat või tema seaduslikku esindajat sisseastuja potentsiaalile vastava õppekava valikul, hinnates tema valmisolekut õppekavas kindlaks määratud õpiväljundite saavutamiseks. Erivajadusega õppija kooli vastuvõtuprotsessis lähtutakse eelkõige õppija huvist ja soovist ning teiselt poolt tema võimekusest valitud erialal kutseharidus omandada. Õpilaskandidaadi vastuvõtul on peale nõutud dokumentide soovituslik esitada üleminekuplaan varasemast õppeasutusest.

Üleminekuplaani vormi on välja töötanud Pärnumaa Kutsehariduskeskus ja selle täidab 9. klassi õpilane koos lapsevanema ja klassijuhatajaga. Üleminekuplaanis on kirjeldatud oluline info senise arengu kohta, erisused, mida õppetöös tuleks arvesse võtta, samuti info selle kohta, millist tuge ta on varem õppimisel saanud või arvab vaja minevat kutsekoolis õppides või õpilaskodus elades.

2.3. HEV-noore sisenemine tööturule

Eesti Töötukassa pakub tasuta teenuseid HEV-noorele, kes soovib siseneda tööturule.

[Karjääriinõustamine](#) aitab teha tööeluga seotud otsuseid ja planeerida karjääri. Nõustamine sobib noorele, kes pole veel päris kindel, mida edasi teha, ning hõlmab nii õppimise, töökoha kui erialavalikuga seotud teemasid.

[Karjääriinfo vahendamine](#) võimaldab noorel saada infot hariduse, tööturu ja elukutsetega seotud teemadel ning saada abi töö leidmisel, tööle kandideerimisel ja kandideerimisdokumentide koostamisel.

[Vähese töökogemusega noore](#) tööle aitamiseks maksab Töötukassa tööandjale palgatoetust ja hüvitab noore koolitamisega kaasneva kulu. Sihtrühm on 16–29-aastased noored.

[Töövõimet hindab](#) samuti Eesti Töötukassa (nii esmakordne kui korduv hindamine).

Kui noorele määratakse vähenenud töövõime, pakub Eesti Töötukassa [teenuseid vähenenud töövõimega inimesele](#), mis aitavad noorel sobiva ja jõukohase töö leida.

3. KAASAVA HARIDUSE PÕHIMÕTETE RAKENDAMINE

3.1. Alusharidus

On hea, kui lapse erivajadust märgatakse võimalikult varases eas. Lastel ei pruugi olla erivajadus selgelt väljendunud. Sellest tulenevalt on lasteaial väga oluline roll erivajaduse märkamisel ja koostöös lapsevanemaga parima lahenduse leidmisel.

Lapsed, kellele suur rühm ei sobi, saavad vastavalt Rajaleidja koolivälise nõustamiskomisjoni otsusele kasvada ja õppida rühmades, kus tugi on kõige paremini korraldatud.

Pärnu linna lasteaedades on tavarühmade kõrval avatud erirühmad:

- **arendusrühmad** (möödukas, raske, sügav vaimupuue; 7 last rühmas) – lasteaed Pillerpall;
- **tasandusrühmad** (sh üks vene õppekeelega; 12 last rühmas) – Mai lasteaia Raeküla lasteaed, Tammsaare lasteaed, lasteaed Põialpoiss, Ülejõe lasteaia Noorteväljaku maja, lasteaed Kelluke (venekeelne õpe);
- **meelepuudega** laste rühm (10 last rühmas) – Mai lasteaed;
- **silmaravi rühmad** (kuni 15 last rühmas) – Mai lasteaed.

Pärnus loodi juba 1970. aastatel hästi toimiv lasteaedade erirühmade võrk.

2006. aastal käivitati Pärnu linna lasteaedades tugiõpetajate süsteem. Tugiõpetaja on õpetaja, kes on läbinud koolituse ja oma tavapärase töö kõrval töötab eripedagoogi või logopeedi juhendamisel enamat individuaalset abi vajavate lastega.

Erirühmades toetavad lapsi õpetajad, peale selle eripedagoogid või logopeedid, mõnes rühmas on tugiisikud.

Pärnu linnas tegutseb ühendus Eriõpetus Lasteaias, kelle eesmärk on toetada eripedagoogide, logopeedide, erirühmade õpetajate ja tugiõpetajate tegevust. Selleks korraldatakse omavahelisi kohtumisi kogemuste jagamiseks, koolitusi ja õppereise. Ühenduse liikmed on koostanud laste toetamise protsessi ühtlustamiseks Pärnu lasteaedadele 2–7-aastaste laste arengu hindamise tabeli, kõnekaardi vormi ja koolivalmiduskaardi.

Ühendus Eriõpetus Lasteaias on korraldanud erirühmade laste kunstitööde näitusi.

Koostöös Terviseedenduse Ühendusega korraldatakse kevaditi erirühmade lastele sportlik mängupäev.

Pärnu Õppenõustamiskeskuses töötab logopeed-eripedagoog, kes nõustab koduseid lapsi ja lapsi, kelle lasteaias logopeed puudub.

2019. aasta märtsist alustas Pärnu Õppenõustamiskeskus nõustamisteenuse pakkumist Pärnu linna lasteaedadele. Teenuse osutamine on algusjärgus ja vajab arendamist.

3.2. Põhiharidus

Kõikides Pärnu linna hallatavates koolides on võimalik vastavalt toe vajadusele pakkuda õpilasele kas **üldist, tõhustatud või erituge** (sealhulgas andekatele lastele).

Kaasava hariduse filosoofia peab oluliseks tuge vajava õpilase õppimist tavaklassis ja kodule lähedases koolis.

Tavaklassis on lapsel vastavalt oma vajadusele võimalik õppida individuaalse õppekava alusel, õppida osaliselt individuaalselt või rühmas kaasatuna ka klassi üldistesse õppetundidesse ning tegevustesse, olla abistatud abiõpetaja poolt klassitunnis. Abiõpetajate süsteem Pärnu linna koolides vajab arendamist, 2018/2019. õppeaastal kasutas abiõpetajate abi pool üldhariduskoolidest.

Peale tavaklasside on koolides avatud **eriklassid** õpilastele, kes vajavad seda oma hariduslikust erivajadusest tingituna.

Eriklasse töötavad peaaegu kõikides Pärnu linnavalitsuse hallatavates põhikoolides, need on ülelinnalise vastuvõtuga klassid.

Koolipidaja püüab tagada eriklasside avamise viisil, mille kohaselt on olemas kõik klassid (nii tõhustatud kui eritugi) kuni 9. klassini üle linna. 1. tõhustatud toel õppivate laste klassi avamine otsustatakse igal aastal sõltuvalt vajadusest ja lastevanemate nõusolekutest.

Lihtsustatud õppekava lihtsustatud õppe tasemel õppimise soovitus saanud lapsed õpivad [Pärnu Kuninga Tänav Põhikoolis](#).

Lihtsustatud õppekava toimetulekuõppe või hooldusõppe soovitus saanud lapsed õpivad [Pärnu Päikese Koolis](#).

Õpilasele õppe korraldamine individuaalselt, rühmas või eriklassis toimub lapsevanema kirjalikul nõusolekul ja direktori otsuse alusel. Direktor saab oma käskkirjaga kinnitada üldtoe määramise (nt eripedagoogiline ja logopeediline õpiabi), kuid tõhustatud ja eritugi on Rajaleidja koolivälise nõustamismeeskonna otsustada.

Direktor lähtub õpilase kohta otsuse tegemisel õpetajate ja tugispetsialistide hindamiste ja uuringute tulemustest, ettepanekutest ja HEVKO või koolivälise nõustamismeeskonna soovitustest ehk suunistest, kuidas ja millist tuge täpsemalt rakendada ([koolivälise nõustamismeeskond](#)).

Õppe korraldamisel (ka andeka õpilase puhul) lähtutakse õpilase toe vajadusest ja mahust, samuti kooli õpikeskkonnast, mitte ainult meditsiinilisest diagnoosist.

Soovituslikult on kuni 12 õpilasega eriklass tähistatud Pärnu linna koolides t-tähega (tõhustatud toe klass, näiteks 6.t), kuni 6 õpilasega eriklass on tähistatud Pärnu linna koolides v- või e- tähega (erituge pakkuv klass, näiteks 5.e või 5.v). Pärnu Kuninga Tänav Põhikooli lihtsustatud õppekava lihtsustatud õppe tasemel õppivate õpilaste klassi tähtmärgistusena kasutatakse traditsiooniliselt a-tähte, samuti on Pärnu Päikese Koolis kasutusel asutusesiselt kokkulepitud klasside tähtmärgistused.

Vastavalt põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele on koolil võimalus pakkuda tuge vajavale põhikooli lõpetanud õpilasele [lisaõppe aastat](#).

Pärast põhikooli lõpetamist on kõigil tuge vajanud õpilastel võimalus edasi õppida nii gümnaasiumis, kutsekoolis kui ka kõrgkoolis või asuda jõukohasele tööle.

Edasiste valikute tegemine sõltub noore sotsiaalsest ja psühholoogilisest valmisolekust, tervislikust seisundist ning motivatsioonist. Haridus- ja töövalikute küsimustes nõustavad HEV-noori ja lapsevanemaid [Eesti Töötukassa Pärnumaa esinduse](#) karjäärinõustajad.

3.3 Keskkoolid

Pärnu linnas tegutsevad kaks gümnaasiumi, üks keskkool ja riigigümnaasium.

Kõikides nimetatud haridusasutustes lähtutakse õppe korraldamisel kaasava hariduse põhimõtetest, mille kohaselt üldjuhul õpib haridusliku erivajadusega õpilane tavaklassis.

[Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus](#) sätestab, et nii põhikoolis kui ka keskkoolis/gümnaasiumis õppides on lapsel/noorel vastavalt oma vajadusele võimalik õppida individuaalse õppekava alusel, õppida osaliselt individuaalselt või rühmas kaasatuna ka klassi üldistesse õppetundidesse ning tegevustesse, olla abistatud abiõpetaja poolt klassitunnis. Tervislikel põhjustel võimaldatakse koduõpet.

Õppetöös edasijõudmiseks/eriandekuse arendamiseks vajalike soovituste saamiseks on keskkoolis/gümnaasiumis õppival noorel õigus ja võimalus pöörduda SA Innove Rajaleidja keskuse poole (alaealisel on vajalik vanema nõusolek).

Vajadusel saab haridusliku erivajadusega õpilasele keskkoolis/gümnaasiumis rakendada [põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse](#) § 48 alusel meetmeid, mille rakendamise eeldusena ei ole ette nähtud SA Innove koolivälise nõustamismeeskonna soovitus. Need on:

- tugispetsialistide teenuse rakendamine;
- individuaalse õppekava rakendamine.

Pärnu Ühisgümnaasiumis, Koidula Gümnaasiumis ja Pärnu Täiskasvanute Gümnaasiumis töötavad tugispetsialistidena õppenõustajad, Tõstamaa Keskkoolis psühholoog ja sotsiaalpedagoog. Täiskasvanute Gümnaasiumis saab õpilane kasutada ka eripedagoogi abi.

Üks õppenõustaja Pärnu Täiskasvanute Gümnaasiumis kureerib ühe õppeaasta paralleelklasse (näiteks kõik 10. klassid), ta on märkaja, toetaja ja abistaja. Õppenõustaja õppetöö läbiviimisega ei tegele.

Pärnu Täiskasvanute Gümnaasiumis on kasutusele võetud tugiõpilaste ja tugiõpetajate süsteem, õpilased saavad kasutada pereterapeudi teenust, tegutseb lastehoid.

Vastavalt õpilase vajadustele saab Täiskasvanute Gümnaasiumis õppida hommikuses või õhtuses vahetuses, e-õppes, eksternina ja üksikuid õppeaineid. Arvestatakse varasemat õpi- ja töökogemust ([VÕTA](#)).

3.4. Kutseharidus

Eesti Vabariigi [kutsekoolides](#) saavad HEV-õpilased omandada mitmeid ameteid. Õppekava valik sõltub õpilase soovidest, tervislikust seisundist ja motivatsioonist.

Mõni kutsekool pakub noortele kutsevaliku aasta programmis osalemise võimalust, mis annab noorele eelteadmised erialadest ja aitab omandada paremaid oskusi tööellu sisenemiseks.

Õpilase abistamiseks on kutsekoolide juurde loodud tugisüsteemid (sotsiaalnõustaja, psühholoog, õppenõustaja, karjäärinõustaja jt), kes vajadusel toetavad ja nõustavad õpilasi, rühmajuhendajaid ning lapsevanemaid.

[Pärnumaa Kutsehariduskeskus](#) koostöös kooli pidajaga (riik, kohalik omavalitsus või eraettevõtte, kellele kool kuulub) tagab erivajadusega õpilasele tugiteenuste, sealhulgas karjääriteenuse, õpiabi, eri- ja sotsiaalpedagoogilise ja psühholoogilise teenuse kättesaadavuse ning rakendab vajadusel tema toetamiseks järgmisi hariduslikke tugimeetmeid:

- 1) individuaalse õppekava koostamine ja rakendamine;
- 2) individuaalse üleminekuplaani koostamine;
- 3) õpe väikerühmas suurusega 4–12 õpilast;
- 4) mõõdukas või põhjalik pedagoogiline sekkumine;
- 5) täiendav eesti keele õpe õpilasele, kes pole suuteline õpet alustama eesti keeles.

Info õppija erivajaduse kohta on konfidentsiaalne ja avalikustatud ainult õppijat toetavatele isikutele.

Kutseõppeasutuses õppijatel on võimalik taotleda koolis rahalist toetust:

- 1) hea õppeedukuse korral – põhitoetust;
- 2) majanduslikult raske olukorra tõttu – eritoetust.

Samuti võib kohalikult omavalitsuselt taotleda rahalisi toetusi, nt õpilaskodu majutustasu, koolilõuna tasu jmt, taotluse rahuldamise otsustab kohalik omavalitsus.

3.5. Noorsootöö ja huviharidus

Tuge vajav laps/noor võib nagu kõik teised lapsed/noored osaleda noortekeskuste tegevustes, [õpilasmalevas](#), laagrites, projektides ja teistel noortele mõeldud üritustel. Pärnu linna huvikoolid ja üldhariduskoolid pakuvad suurt valikut [huviringe](#).

Noortekeskustes ja üldhariduskooli huvitegevuses osalemine on tasuta. Info koolides toimuva huvitegevuse kohta on kättesaadav koolide kodulehtedel. Noortekeskuste tegevuskavad on üleval keskuse kodulehel ja/või Facebookis. Noortekeskused pakuvad eneseteostusvõimalusi nii andekatele kui ka tuge vajavatele noortele vabatahtliku tegevuse, projektides osalemise (nt „Nopi üles“), ürituste korraldamise, igapäevaste tegevuste (nt viktoriinide koostamine) kaudu. Noortekeskus on turvaline keskkond ka nõrgemate sotsiaalsete oskustega noorte jaoks, siin saavad nad tunda end osana grupist, võtta tegevustest osa ilma surveta. Suvel ja koolivaheaegadel toimuvad noortekeskustes laagrid.

Tuge vajav 15–26aastane noor võib osaleda [Noorte Tugila](#) programmis, mis on eelkõige mõeldud noortele, kes ei õpi ega tööta, kuid ka neile, kel on kõrgem risk sinna sihtgruppi sattuda. Noorte Tugila poole võib pöörduda noor ise, lapsevanem või keegi teine, suunamist ei ole vaja. Tugila noorsootöötaja aitab noorel püstitada eesmärged, teha plaane, seista silmitsi väljakutsetega, toetab hariduse omandamisel, töö ja hobi leidmisel, toetab noorte initsiatiivi ning aitab kokku viia vajalike inimestega. Programmis osalemine on vabatahtlik ja üldiselt toimub töö individuaalselt. Tugila korraldab noortekeskuses tööeluks ettevalmistamiseks ja silmaringi laiendamiseks üritustesarja „Töö päästab“, kus eri ametite esindajad tutvustavad oma ametit ja räägivad, kuidas oma tee leidnud on.

Huvihariduse ja huvitegevusega kaasnevate kulude katmiseks saab pere taotleda [sissetulekust sõltuvat toetust](#).

Riskis laste ja noorte kaasamine huvitegevusse, sealhulgas HEV-õpilaste programmilise tegevus Pärnu linnas on välja kasvanud [HUKK-AP](#) programmist (huvikoolide kaasamise ja arengu programm).

Alates 2014. aasta septembrist moodustati HEV-õpilastele Pärnu linna viies munitsipaalhuvikoolis väikegrupid ja võimaldati erivajadustega noortele individuaalõpet (1–2 õpilast korraga tunnis). Nädalas toimub ligemale 70 huvitegevuse tundi, neid annab 21 huvikooli õpetajat, tunnid toimuvad enamasti huvikoolides, on lastele tasuta ja need on integreeritud üldhariduskooli tunniplaani. Programmis osaleb nüüdseks 7 huvikooli, koostööd tehakse 8 üldhariduskooliga. Enamik õpilasi saab programmist oma aine pädevused ja hinded. Programmis osalemine annab haridusliku erivajadusega õpilastele väljundivõimaluse (esinemised, konkursid, näitused, võistlused). Üldhariduskoolide õpilasi on motiveerinud programmis osalema nii huvikooli juhendajate-õpetajate isikupära ja professionaalsus kui ka huvikoolides pakutavad erilised võimalused (tehniline baas).

Huvikooli õpetajate, tugispetsialistide töö on eraldi tasustatud. Huvikooli õpetajaid ja teisi võrgustikuliikmeid koolitatakse regulaarselt suurendamaks võimekust riskinoorte süsteemseks kaasamiseks huviringidesse. Programmis osalevad huvikoolid saavad huvitegevuse korraldamiseks täiendavalt õppevahendeid.

Huvikooli ja üldhariduskooli juhtkondade ja õpetajate tihe koostöö võimaldab programmi elluviimise, kaasatud on Pärnu Õppenõustamiskeskuse tugispetsialistid.

Pärnu Õppenõustamiskeskuse tugispetsialistide kaasabil on ligemale viis aastat nõustatud lapsi, vanemaid ja noori huvitegevuse osas, tutvustatud huvikoolide ringe ja neid külastatud. Riskis lapsed ja noored on jõudnud tugispetsialisti nõustamise toel või „käekõrval“ huvikooli. Kui laps saab tuge ja nõustamist nii tugispetsialistilt kui ka huvikooli õpetajalt, laabub huvitegevuses osalemine. Laps saab hea tunde iseseisvast asjade korraldamisest ja noor võtab paremini vastutuse (sotsiaalsete oskuste arenemine).

4. ANDEKUSE TOETAMINE

Andekate alasooritust on eri allikate põhjal nimetatud nüüdisaegse haridussüsteemi epideemiaks. Pärnu linna üldhariduskoolides püütakse siiski üles leida need lapsed/noored, kes omavad eriandekust ükskõik millisel alal.

Ka tõhustatud või erituge vajav laps võib olla andekas (näiteks pervasiivse arenguhäirega laps), andekas laps võib olla samaväärselt tuge vajav.

Koolidel on kohustus andekatele tähelepanu pöörata. Pärnu linna koolides kasutatakse selleks mitmeid vorme:

- 1) õpe individuaalse õppekava alusel tavaklassis;
- 2) osa ainete õppimine tasemeõpperühmades;
- 3) kaks-õpetajat-ainetunnis süsteem;
- 4) aine- ja huviringid koolides;
- 5) keskkoolides/gümnaasiumides andekusele vastava õppesuuna valimine;
- 6) koostöö huvikoolidega: õppekavade lõimimine, koostööprojektid ja -programmid;
- 7) koostöö partneritega (muuseumid, teater jne);
- 8) gümnaasiumide korraldatud teadmiste võistlused andekatele;
- 9) loovusvõistlused andekatele – korraldavad teater, muuseum, aineühendused.

Sellele lisanduvad valik- ja vabaained, uurimistööd, loovtööd, huvihariduse võimalused. Andekatele lastele luuakse võimalusi osaleda Pärnu linna, riigi ja rahvusvahelistel aineolümpiaadidel, võistlustel, konkurssidel, nad võtavad osa TÜ Pärnu Kolledži täiendavatest kursustest ja Noorte Teaduskeskuse tööst.

Pärnu linna koolide juhtkonnad, õpetajad ja koolipidaja peavad väga oluliseks andekate laste/noorte tunnustamist. Koolid on välja töötanud oma õpilaste tunnustussüsteemid.

Linna tasandil korraldatakse tänapäevi, jagatakse noore teaduri märke, aineühenduste kaudu tehakse aineüritusi, jagatakse õpilaspreamiaid.

2018. aastast alates antakse välja õpilaspreamiat „Aasta edeneja“.

Andekatele lastele mõeldud stipendiumikonkurss „Andekas laps“ toetab õpilasi, kellel on väljapaistvad õpitulemused, kuid kelle pere majanduslik olukord ande arendamist ei võimalda. Omapoolseid toetusi, preemiaid ja stipendiume annavad välja ka [Lionsi klubid](#).

5. KOOSTÖÖ KAASAVA HARIDUSE PÕHIMÕTETE ELLUVIIMISEL

Kaasava hariduse põhimõtete elluviimise võti on koostöö: lastevanemate ja eri valdkondade spetsialistide võrgustikul, kus ühise eesmärgi heaks töötamine toob tuge vajavale lapsele ja tema perele olulist kasu.

Võrgustikutöö on Pärnu linna haridus- ja sotsiaalasutustes pika ajaloo ja koostööd võib pigem hinnata heaks, mida kinnitab ka kaasava hariduse SWOT-kokkuvõte:

- Kui õpilasel on koolis tekkinud raskusi, võib lapsevanem nõu saamiseks pöörduda esmalt klassijuhataja ja/või kooli tugimeeskonna poole (koolipsühholoog, sotsiaalnõustaja, eripedagoog, logopeed, HEVKO).
- Tugimeeskonna liikmete kontaktid on leitavad koolide kodulehtedelt ja [Pärnu Õppenõustamiskeskuse](#) kodulehelt. Pärnu Õppenõustamiskeskuses osutatakse tasuta nõustamisteenust koolidele ja peredele. Tammsaare Kooli õpilastele, õpetajatele ja vanematele on tagatud nõustamisteenus nii vene kui eesti keeles.
- Täiendavaks nõustamiseks ja tugimeetmete määramiseks saavad lapsevanemad ja koolid pöörduda [Innove Rajaleidja keskusesse Pärnumaal](#).
- Kaasava hariduse põhimõtete elluviimisel teevad lasteaiad ja koolid koostööd nõustamisteenust pakkuvate asutustega, nagu [Pärnumaa laste ja noorte vaimse tervise keskus](#), [psühhiaatria- ja psühhoterapiakeskus Sensus](#), [mitmedimensioonilise pereteraapia \(MDFT\) programm](#), [Pärnumaa Noorte Tugila](#). Ka Noorte Tugila ja noortekeskused saavad siin jagada tähelepanekuid noore kohta, nt kuidas ta noortekeskuses rühmatöös tegutseb, milles rohkem silma paistab, milles osav on jne.
- Soovi korral saavad lapsevanemad osaleda lastevanematele mõeldud programmides ja koolitustel ["Imelised aastad" vanemlusprogramm](#), [Gordoni perekool](#), Innove Rajaleidja keskuse lastevanemate kooli loengud, [Loova Hariduse Keskuse koolitused](#).
- Lasteaiad ja üldhariduskoolid korraldavad igal õppeaastal regulaarselt lastevanematele ümarlaudu ja koolitusi. Juhtumipõhiste aruteludele (koolikohustuse mittetäitmine, raskused õppetöös, käitumisprobleemid jms) kaasatakse peale lapsevanemate vajadusel lastekaitsetöötaja, kooli noorsoopolitseinik, kaasava hariduse spetsialist, elukohajärgne sotsiaaltöötaja, Noorte Tugila noorsootöötaja või muu spetsialist, kelle abi on lahenduste leidmisel vaja.
- Pärnus tegutseb tugigrupp autistlike laste vanematele ning [aktiivsus- ja tähelepanuhäirega laste vanemate tugirühm](#). Laste hariduskorralduse parendamiseks on lastevanematel võimalus teha ettepanekuid nii koolidele kui ka Pärnu LV haridusosakonnale.
- Ühenduse Eriõpetus Lasteaias eestvõttel korraldavad Pärnu linna lasteaedade õpetajad 2000. aastast ühistegevusena erirühmade sportlikku mängupäeva, üldhariduskoolide eriklasside õpetajad korraldavad Pärnu Vanalinna Põhikooli eestvedamisel igal õppeaastal ülelinnalise mängulise õpioskuste päeva, millel osaleb ligikaudu 100 eriklassi õpilast. Pärnu Kuninga Tänav Põhikooli eestvõttel toimub sүgisesti HEV-õpilaste spordipäev.
- Eesti Töötukassa nõustab kõiki õpilasi, sh tuge vajavaid õpilasi karjäärivalikute teemal. Kõik HEV-noored võivad juba 9. klassi jooksul pöörduda Eesti Töötukassa spetsialistide (karjäärinõustajad, juhtumikorraldajad) poole, kes abistavad ja nõustavaid neid töö leidmise ja õppimisvõimaluste osas pärast põhikooli lõpetamist.

- Pärnumaa Kutsehariduskeskus teeb tihedat koostööd Pärnumaa põhikoolide ja ka lasteaedadega. Põhikooliõpilastel on võimalus tulla õpilasvarjuks ja töötubadesse kooli õppe- ja karjäärinõustajaga kokkulepitud ajal. Korraldatakse infotunde ja ekskursionid, lahtiste uste päevi jne. Pärnumaa Kutsehariduskeskus tutvustab ja jagab infot oma kooli ja õppimise võimaluste/tingimuste kohta ka koolides kohapeal.

Ekskursioone ja õpitubasid korraldatakse Pärnumaa lasteaialastele.

Pärnumaa Kutsehariduskeskus teeb koostööd sotsiaalpartneritega, et tagada vajalike tugiteenuste kättesaadavus kutseõppeprotsessis.

Lähtuvalt erivajadustest tehakse koostööd näiteks õppija elukohajärgse valla või linnaga, tervishoiuasutustega (SA Pärnu Haigla, Pärnumaa laste ja noorte vaimse tervise keskus) ning teiste sotsiaalpartneritega (Eesti Töötukassa, Innove Rajaleidja keskus, Pärnu Õppenõustamiskeskus jt).

- Haridustöötajate koostöö parendamiseks ja kaasavat haridust puudutava info ning ürituste info levitamiseks ilmub alates 2018. aasta sügisest elektrooniline tugimeeskonna infokiri, mida annab välja Pärnu LV haridusosakond.
- Veebruaris 2019 alustati koostööd Eesti Töötukassa Pärnumaa osakonnaga, kelle abil loodetakse leida ja koolitada sobivaid inimesi tööks abiõpetajana.
- Eesti Töötukassa Pärnumaa osakonna karjääripetsialistid korraldavad infotunde HEVKOdele, eriklasside õpetajatele ja lastevanematele HEV-õpilaste õppimis- ja tööturu võimaluste tutvustamiseks.

6. PROFESSIONAALSED ÕPETAJAD JA TUGIMEESKOND

- Kaasava hariduse SWOT-kokkuvõtte põhjal võib väita, et Pärnu haridussüsteemis töötavad pädevad õpetajad, haridusvaldkonnas töötavate inimeste valmisolek tuge vajavate õpilastega tööks on tõusnud ja on toimivad eriõpetuse aineühendused.
- Üks põletavamaid küsimusi haridusvaldkonnas on juba aastaid tugispetsialistide vähesus (eripedagoogid, logopeedid, psühholoogid) ja nende ülekoormus.
- Eelnimetatule lisandub üldiseks probleemiks kujunenud õpetajate ja tugispetsialistide ülekoormusest tingitud läbipõlemisoht ning väsimine, samuti personali vananemine ja lahkumine tööturult.
- Vaatamata sellele püüavad nii koolid, aineühendused kui ka Pärnu Linnavalitsus pakkuda üldharidus-, huvikoolide ja lasteaedade haridustöötajatele ja tugispetsialistidele enesearendamisvõimalusi erialastel täienduskoolitustel, aga ka jõustamist supervisiooni ja kovisiooni abil.
- Haridusametustel on välja kujunenud oma asutuse sisene õpetajate tunnustamise süsteem, 2018. aastast alates annab Pärnu Linnavalitsus teiste hariduspreemiate seas välja ka hariduspreemia „Aasta tugispetsialist“.
- Aastast 2014 on tuge vajavate õpilaste õpetajatel ja tugispetsialistidel (huvikoolid, üldhariduskoolid) olnud suurepärane võimalus osaleda projektis (HUKK-AP), mis on lõiminud üld- ja huviharidust ning pakkunud selles osalejatele uusi teadmisi tööks HEV-õpilastega.
- 2006. aastal alustati õpetajatele supervisiooniteenuse osutamist (esmalt eriklasside õpetajatele). Kahjuks pole teenuse maht piisav.
- 2019. aasta märtsist kindlustab lasteaedade ja koolide töötajate supervisiooni võimaluse Pärnu Linnavalitsuse haridusosakond koostöös Pärnu Õppenõustamiskeskusega.
- Tasuta kovisiooni teenust saavad koolid ja lasteaiad tellida Innove Rajaleidja Pärnu keskusest. HEVKOde, eriklasside ja erirühmade õpetajate ja tugispetsialistide kovisioonigrupp käib koos kord kvartalis kaasava hariduse spetsialisti eestvedamisel.
- Haridusametustel on vabadus korraldada supervisiooni seansse ja kovisiooni kohtumisi iseseisvalt oma organisatsioonis ning seda võimalust kasutatakse.
- Pärnu linna üldhariduskoolides töötavad õpetajate kõrval abiõpetajad ning kõikides koolides tegutseb tugimeeskond (koolipsühholoog, sotsiaalõustaja). Peaaegu kõikides haridusametustes on töö eripedagoog ja/või logopeed.
- Vajadus abiõpetajate järele on suurem, sobivate töötajate leidmiseks tehakse koostööd Eesti Töötukassa Pärnumaa osakonnaga.
- Pärnu linna haridusametustel on pikaaegne koostöö Pärnu Õppenõustamiskeskusega, mis on Pärnu Linnavalitsuse allasutus. Alates märtsist 2019 teenindatakse ka Pärnu linna lasteaedu.

7. KAASAVA HARIDUSE PÕHIMÕTETE ELLURAKENDAMISEKS VAJALIKUD PARENDUSTEGEVUSED

VARAJANE MÄRKAMINE, ÜLEMINEK JÄRGMISTELE HARIDUSTASMETELE
Infopanga koostamine (info nõustamis- ja teraapiavõimalustest, lastevanemate tugirühmadest, lastevanemate koolitusvõimalustest, abitelefoniid jms) ja kättesaadavaks tegemine lapsevanematele, õpetajatele, teistele lapsega tegelevatele spetsialistidele.
Lasteaedade nõustamisteenuse (psühholoogiline, sotsiaalpedagoogiline, logopeediline) arendamine.
Koostöös üldhariduskoolidega üleminekuplaanide kasutusele võtmine HEV-õppija toetamiseks ja sujuvamaks üleminekuks kutsekooli ja keskkooli/gümnaasiumi.
KAASAVA HARIDUSE PÕHIMÕTETE RAKENDAMINE
Vanalinna Põhikooli õpikeskuse laiendamine; erinevate tugiteenuste osutamise arendamine laiendatavas õpikeskuses, sh teraapia kooli ruumides.
Abiõpetajate ja õpetajate abide ametikohtade loomine ja süsteemsem rakendamine üldhariduskoolides.
Keskkoolis/gümnaasiumis kaasava hariduse põhimõtete rakendamine õpilaste toetamiseks, koolist väljalanguse ennetamiseks, sh tugiteenuste määramise, rakendamise, tulemuslikkuse täpsem dokumenteerimine; õpilaste õpiraskuste ja väljalanguse koolipõhise analüüsi koostamine ja parendusettepanekute tegemine.
HEV-õpilased vajavad eelkutseõpet ja kutsevalikuaastat, eriti kohaliku kutsekooli poolt pakutavaid võimalusi
KOOSTÖÖ KAASAVA HARIDUSE PÕHIMÕTETE ELLUVIIMISEL
Tuge vajava lapse vanema kaasamine kaasava hariduse põhimõtete elluviimise arutellu, koostöö arendamine lapsevanematega.
Koostöös SKA ja Pärnu LV sotsiaalosakonna ja teiste koostööpartneritega KLAT (kinnise lasteasutuse teenus) ja ravikodu teenuse arendamine.
Kaasava hariduse põhimõtete rakendamise kompetentsi jagamine, Pärnu linna haridusasutuste koostöö parendamine kogemuspäevade jms kaudu.
Tammsaare Kooli nõustamisteenuste arendamine (eestikeelne psühholoogiline ja eripedagoogiline nõustamine) koostöös Pärnu Õppenõustamiskeskusega.
PROFESSIONAALSED ÕPETAJAD JA TUGIMEESKOND
Üldhariduskoolide õpetajatele eripedagoogika kursuse (320 tundi) korraldamine Pärnus.
Haridustöötajate toetamine ja läbipõlemise ennetamine. Supervisiooni ja kovisiooni teenuse kättesaadavuse tagamine.